

Metod Mikuš

PRIMORSKI NOO (ODBOR OF)

(Primorski narodnoosvobodilni odbor — odbor Osvobodilne fronte)

Sestavek naj bi pokazal na zanimivo primorsko posebnost med NOB, na občasno »zlitje« narodno osvobodilnih odborov z odbori OF (in to od najvišjih do najnižjih), na posebnost, ki je v razvoju ljudske oblasti med NOB na Slovenskem drugod ne moremo opaziti. Tako moremo kmalu od konca januarja 1944 brati na primorskih dokumentih organov ljudske oblasti na primer Okrožni NOO (Okrožni odbor OF) za Goriško in celo Pokrajinski narodno osvobodilni odbor (Pokrajinski odbor OF). To bi moglo spraviti koga v zmoto, zlasti tistega, ki ve, da v Sloveniji med NOB pomeni NOO vedno le *izvoljeni* odbor, dočim odbor OF le *postavljeni* odbor, pa četudi bi slednji še tako predstavljal in izvajal ljudsko oblast na svojem področju. (Nekaj časa leta 1944 so napačno pisavo NOO mesto odborov OF rabili le aktivisti v delu kamniškega okrožja). Zmota pa bi bila lahko neprijetna zato, ker pisanje NOO (odbor OF) ponekod na Primorskem le počasi poenjuje in traja še po volitvah NOO, (ki so bile že v moči odlokov 1. zasedanja SNOS), ko more biti že dovolj jasno, da v moči odlokov črnomeljskega zasedanja izvoljeni NOO tudi na Primorskem ne more biti isto kot kateri že odbor OF.

O tej zanimivi primorski posebnosti nas more poučiti okrožnica Pokrajinskega odbora OF za Primorsko Slovenijo (POOF) od 22. januarja 1944 o zlitju NOO in odborov OF. Okrožnica na začetku poudarja, da more istočasni (vzporedni) obstoj obeh odborov, NOO in odbora OF (v kraju, okraju in okrožju) zavajati v dve napaki. Prvič, da se NOO spreminjajo izključno le v upravne organe, ki jim postaja reševanje zlasti raznih gospodarskih vprašanj edina skrb, pri tem pa pozabljajo, da se morajo tudi čisto gospodarski ukrepi — spričo potreb NOB — neprestano razvijati in zaostrevati in drugič, da so postali odbori OF, zlasti terenski, nekakšne ozke družčine, ki so izgubile vsak stik z množicami. Zato okrožnica naroča:

1. Naj se zlijejo terenski odbori OF z vzporednimi v istem kraju obstoječimi izvoljenimi občinskimi in vaškimi NOO. Da se poudrta, da so NOO sestavni del OF, nosijo tako zlití odbori staro, prejšnje ime v oklepaju. Torej občinski NOO (občinski odbor OF) na primer v Oze-ljanu in vaški NOO (vaški odbor OF) na primer v Podkraju.

2. Če se delokrog rajonskega (okrajnega) odbora OF ujema s teritorijem delovanja občinskega NOO, se ta enostavno zlije z njim. Če pa obsega delokrog rajonskega (okrajnega) odbora OF delokrog več občinskih odborov (NOO), do zlitja *ne* more priti.

3. Okrožni odbori OF postanejo okrožni NOO in v bodoče se bo tudi POOF preimenoval v PNOO (Pokrajinski narodno osvobodilni odbor), čeprav ne okrožni odbori OF in ne POOF niso izvoljeni. »so pa povsod zelo široki in črpajo svojo avtoriteto od izvoljenega Izvršnega odbora OF (IOOF) oziroma predsedstva SNOO«.¹

Okrožnica je potem še precej dolga, za nas pa je pomembno to, da znatno odstopa od nam že znanega in tudi v tej okrožnici opetovano poudarjenega načela, da NOO je in mora biti vselej izvoljen. Zakaj je do tega zlitja prišlo in kaj je to okrožnico izsililo, bomo še govorili, res pa je tudi, da na terenu okrožnice niso razumeli. Zato so sledila 8. februarja 1944 še Pojasnila k okrožnici o zlitju NOO in odborov OF.² Na kratko bi bila ta še bolj komplicirana Pojasnila sledeča:

1. Kjer je doslej obstajal samo vaški ali občinski NOO in je opravljal le upravne posle, naj ta s pritegnitvijo novih referatov, opravlja poslej tudi politično delo. Nove člane naj izvoli oziroma potrdi vaški oziroma občinski zbor.

2. Kjer je doslej obstojal le politični odbor OF:

a) terenski (vaški) odbor OF. Ta je že doslej poleg političnega dela opravljal tudi upravne naloge (pobiral davke itd.) in se »zato nič ne spremeni«. Poskuša pa naj doseči potrditev »kot oblast z izvolitvijo«.

b) a). rajonski (okrajni) odbor OF. Če ta obsega ozemlje ene same občine, je to pravzaprav občinski odbor OF in zato zanj velja splošno načelo o zlitju ter se zlije z občinskim NOO (če ta je) v občinski NOO (občinski odbor OF) in opravlja posle obeh prejšnjih odborov. Če pa v občini *ni* občinskega NOO s katerim naj bi se zlil rajonski (okrajni) odbor OF, ki obsega ozemlje ene same občine, naj se ta odslej dalje imenuje občinski odbor OF in opravlja politične in upravne posle. Njegov položaj je isti kot položaj občinskega NOO, skuša pa naj dobiti potrditev od občanov z izvolitvijo, nakar bo dobil pravico nositi ime občinski NOO (občinski odbor OF). (Tej juridični poslastici nikakor ne moremo odrekat i logičnosti; drugo vprašanje pa seveda je, koliko si je z njo mogel pomagati revolucionarni razvoj ljudske oblasti na Primorskem!)

b). rajonski (okrajni) odbor OF, ki obsega več občin:

1. rajonski (okrajni) odbor OF, v čigar *vseh* občinah obstajajo občinski NOO. Poslej opravljajo ti občinski NOO tudi politično delo na področju svoje občine in zato rajonski (okrajni) odbor OF ni več potreben, ker so občinski NOO (občinski odbori OF) podrejeni neposredno okrožnemu NOO (okrožnemu odboru

¹ Fasc. 436; vsi fascikli so v arhivu Instituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani.

² Fasc. 362.

OF). Zato se tak rajonski (okrajni) odbor OF razpusti in njegove posle prevzamejo občinski NOO (občinski odbori OF) vsak za svojo občino, ki jih okrepijo z dosedanjimi odborniki rajonskega (okrajnega) odbora OF. (Zavito, kaj?!);

2. rajonski (okrajni) odbori OF v območju katerih v vseh občinah še ni občinskih NOO, so pa v *pretežni* večini občin. V tem primeru je treba vse rajonske odbore OF razpustiti, potruditi pa se je treba, da bi se v vseh občinah izvolili občinski NOO. Če to zaradi okupatorjeve kontrole ni mogoče, je treba v občinah, kjer še ni občinskih NOO, postaviti odbore OF, ki bodo v občini opravljali upravne in politične posle; imenovali se bodo občinski odbori OF in bodo nekaj začasnega;
3. rajonski (okrajni) odbori OF, na katerih ozemlju še ni občinskih NOO ali pa jih je manj kot v polovici občin. Tak rajonski (okrajni) odbor OF naj za enkrat še ostane in naj opravlja svoje posle kot vmesna stopnja med okrožnimi NOO (okrožnim odborom OF) in terenskimi (vaškimi) odbori OF seveda z izjemo tistih občin, kjer občinski NOO (občinski odbori OF) so, kajti ti so neposredno podrejeni okrožnemu NOO (okrožnemu odboru OF).

Nismo te juridične »umetelnosti« omenjali kakor koli že zlonamerno. Vsekakor pa zato, da lahko znova poudarimo, da se revoluciji vnaprej ne more predpisovati nekih zelo natančnih form, zlasti pa ne takih kot jih prinašajo ta naša Pojasnila, o katerih je bilo jasno že takrat, da se jih nihče ne bo držal, ker jih ne bo razumel in ker se jih — skratka — ne bo mogel držati! Oglejmo si sedaj na kratko, zakaj je prišlo do tega zlitja.

1. Na Primorskem je Narodni svet za Primorsko Slovenijo (NOS) prevzel oblast že 11. septembra 1943 in ukazal splošno mobilizacijo.³ NOS je prevzel oblast kot »predstavnik primorskega ljudstva, da bo pod vodstvom IOOF prevzel odgovornost za urejanje vseh vprašanj NOB primorskega ljudstva in utrjevanja njegove oblasti«. Primerjajoč stanje, ki je nastalo na Primorskem takoj po kapitulaciji Italije (splošna vstaja, odhod Italijanov in nastanek velikega osvobojenega ozemlja) s stanjem v Ljubljanski pokrajini za časa prvega osvobojenega ozemlja, je Pokrajinski komitet KPS za Primorsko Slovenijo (PK KPS) že 12. septembra 1943 napovedal volitve v NOO in se je pri tem delno držal vsebinsko precej znanega odloka IOOF od srede maja 1942. PK KPS je torej napovedal volitve v NOO, ki naj bi jih izvolili po občinah, v katere naj bi vključili več vasi in naj bi se teritorialno približale nekdanjim primorskim občinam pred fašistično komasacijo.⁴

Tu je šel PK KPS — upoštevajoč razmere, ki so nastale spričo nenadne in tudi nepričakovane vseljudske vstaje — preko vsebine okrožnice IOOF iz leta 1942, ki je razpisala volitve v *krajevne* NOO,

³ Fasc. 538.

⁴ Fasc. 532.

organizacijo teh volitev pa prepustila terenskim odborom OF, ki so se do prvega osvobojenega ozemlja razvili že v prave organe ljudske oblasti in obenem še izrecno poudarila, da po izvolitvi terenskih NOO terenski odbori še ostanejo in ohranijo svojo prvotno, politično funkcijo. Temeljna razlika med stanjem v Ljubljanski pokrajini in stanjem ob kapitulaciji Italije na Primorskem je torej bila, da so v Ljubljanski pokrajini prevzemali oblast terenski odbori že kot oblastni organi in so kot taki, po odloku IOOF izvedli tudi volitve v krajevne ali terenske NOO. Na Primorskem pa se do kapitulacije Italije terenski odbori OF do take oblastne stopnje (morda z redkimi izjemami) niso nikjer razvili. Zato je moral PK KPS in NOS nastopati samostojno pot.

Značilna je velika naglica pri izvajanju primorskih volitev. Razpisane so bile 12. septembra 1943 (razpisal jih je kar PK KPS!) in že tega dne so bile v več krajih zlasti v goriškem okrožju. Že 12. septembra se je sestal na primer v Renčah »začasni akcijski osvobodilni odbor« (ker terenskega odbora OF ni bilo!) iz štirih članov, ki je sklical vaščane na »občinski zbor«, kjer je 95% zbranim vaščanom član akcijskega odbora prebral tole: »Občani, tovariši, sodrugi! Začasni akcijski osvobodilni odbor je sklical današnji zbor. Preden preidemo na dnevni red predlagamo, da se vsi morebitni dosedanji spori med posameznimi občani ob tej priliki popolnoma poravnajo, tako da dosežemo popolno harmonijo vseh občanov«. Nato so s tri minutnim molkom počastili spomin padlih žrtev, nato pa določili pol ure, da »vasi izberejo krajevne odbornike«. Ko so bili ti zbrani, so se predstavili občinskemu zboru, ki jih je enoglasno izvolil. Tako je bil izvoljen občinski NOO v Renčah, ki se je še istega dne zvečer zbral na prvo sejo in izvolil predsednika (načelnika), podpredsednika, tajnika, blagajnika, gospodarja (ekonoma), vojaškega referenta in obveščevalca.⁵

Pravi odlok o volitvah v krajevne NOO je izdal NOS 15. septembra 1943, v katerem je določil, da se volijo *krajevni NOO* za vso občino (kot so torej že volili v Renčah in drugod), *krajevni NO pododbor* pa še za vsako vas v občini posebej; prve volitve naj opravijo na občinskem, druge pa na vaškem zboru. Zanimivo pa je, da ta odlok NOS izrecno pravi, naj volitve pripravijo terenski ali okrožni odbori OF in to tako, da bodo za kandidate »občani oziroma vaščani sprejeli kot svoje predstavnike predvsem ljudi, ki so se izkazali v dosedanjem boju kot zanesljivi pripadniki OF«. ⁶ Vzporedni odlok NOS je še istega dne določil tudi aktivno in pasivno volilno pravico od 18. leta starosti dalje, določil vaške in občinske zbore, na katerih naj bi vaščani in občani razpravljali o vseh svojih zadevah in določil obnovo starih občinskih meja pred italijansko okupacijo.⁷

Tako so torej na Primorskem volili v mejah starih občin krajevne ali občinske NOO in krajevne ali NO pododbore ali vaške NOO. Funkcija terenskih odborov, če teh ni bilo, pa funkcija okrožnih odborov OF,

⁵ Fasc. 615.

⁶ Fasc. 538.

⁷ Fasc. 538.

je bila postavljanje kandidatur; odlok NOS ne omenja več začasnih akcijskih osvobodilnih odborov, katerega poznamo iz Renč.

Medtem je priletel Bebler z avionom poročat IOOF na Kočevskem Rogu o dogodkih na Primorskem, na kar se je 16. septembra 1943 sestal Vrhovni plenum OF na svoje 12. zasedanje. Sklenil je znano priključitev Primorske svobodni in združeni Sloveniji v svobodni in demokratični Jugoslaviji, poveril javno upravo na Primorskem NOS, ki je postal za svoje delo odgovoren IOOF, predsedstvo NOS (predsednik J. Vilfan, podpredsednik F. Bevk in tajnik A. Bebler) pa kooptiral v Vrhovni plenum OF.⁸

Napoved PK KPS, da bodo volili okrožne odbore OF po delegatskem sistemu, je bistveno spremenil NOS 17. septembra. Vseh okrožnih odborov OF je bilo takrat na Primorskem devet: briški, tolminski, idrijski, goriški, ajdovski, kraški, pivški, brkinsko-istrski in tržaški. NOS je določil, naj okrožni NOO zaenkrat nastane tako, da se že obstoječi OOOF poveča na sedem članov; te člane naj predložijo v potrditev NOS in ko jih bo ta potrdil, bo nastal okrožni NOO.⁹

2. V tem je zadivjala tudi na Primorskem velika nemška ofenziva, ki je skušala spraviti pod nemško kontrolo vse jugoslovansko ozemlje, ki je postalo osvobojeno po italijanski kapitulaciji. Ni dvoma, da je ta huda ofenziva poleg vsega ostalega zavrla tudi razvoj in delo naših NOO. Kolikor niso že pred ofenzivo, so po ofenzivi povsod zelo pohiteli poleg volitev NOO tudi s postavljanjem odborov OF in prav kmalu se je razvila praksa, da so kraji dobili dvojce vrst odborov, NOO in odbore OF. Prvi so postali upravni, drugi pa politični organi; v prvem so se ustalile sledeče funkcije: predsednik, podpredsednik, tajnik, blagajnik, gospodarska komisija, vojaški referent, odbornik, odgovoren za AFŽ, ZSM in tehniko, v drugem pa funkcija sekretarja, propagandista in obveščevalca.¹⁰

Toda kmalu se je začelo kazati, da taka »dvojnost« ni dobra in da je tudi težko razumljiva aktivističnemu kadru, čeprav je NOS oktobra 1943 izdal celo posebno brošuro Občinski NOO, njihov značaj in njihove naloge, v kateri je — da je stvar postala še bolj komplicirana — predvidel za NOO poleg upravnih tudi politične naloge. Načelno je bil po tej brošuri NOO izvršilni organ ljudske oblasti in je izvrševal sklepe ljudstva, zbranega na zborih. Zato je moral biti NOO »čisto ljudski«, sestavljen iz ljudi neomadeževane preteklosti, ki bodo znali »uveljavljati težnje ljudstva, ki bodo dovolj odločni, da bodo znali oblast ljudstva ohraniti pred vsemi poskusi raznih protiljudskih elementov, da bi se dokopali do oblasti«. Glavna naloga NOO pa je bila: »Buditi vedno in povsod zavest ljudstva (da samo ureja svoje zadeve, da samo rešuje vsa vprašanja in da je tudi samo odgovorno, če bodo stvari slabo rešene), vzdrževati ljudstvo v stalni borbenosti, da bo znalo brániti svojo

⁸ Fasc. 432.

⁹ Fasc. 538.

¹⁰ Fasc. 615.

oblast in svojo svobodo pred svojimi sovražniki, zunanjimi in notranjimi.

Izrecno pa brošura predpisuje NOO dvojce političnih nalog (kolikor te seveda niso zapopadene že v zgornjem naročilul) in to: boj proti zunanjim in notranjim sovražnikom in njih razkrinkavanje, boj proti sebičnemu in raznim špekulantom itd. Poudarja pa predvsem sledeče upravne naloge NOO: evidenco vojaških obveznikov, sodelovanje z NOV in mobilizacija vsega gospodarstva v občini za NOV, organizacijo socialne pomoči za žrtve NOB, odmera in pobiranje narodnega davka in tako dalje.

NOS je 27. oktobra 1943 določil tudi naloge okrožnim NOO. Poudaril je, da so predvsem upravni organi, politične naloge pa naj opravljajo okrožni odbori OF. Če pa so se ti ponekod že zlili v en organ (po napovedi PK KPS od 17. septembra 1943), naj se zopet obnovijo! Kot glavno nalogo okrožnega odbora OF je NOS poudaril organizacijo občinskih NOO in vodstvo njihovega delovanja.¹¹

Naravno je, da je o tej »dvojnosti«¹² prej ali slej izvedel tudi CK KPS in IOOF, čeprav je partizanska pošta prav v tem času funkcionirala počasi, najprej zaradi nemške ofenzive na Primorskem, nato pa zaradi ofenzive v Ljubljanski pokrajini. Ni znano, kakšna je bila prva reakcija obeh vodstvenih organov, znano pa je pismo PK KPS Centralnemu komitetu KPS od 1. novembra 1943, v katerem je poudaril, da »naša samostojna zakonodaja ni posledica nekega primorskega separatizma«¹³ in da temelji na odlokih IOOF iz leta 1941 in 1942. Poudarja pa tudi, da se bodo poslej »držali novih navodil«. Prav istega dne je pisal tudi NOS Izvršnemu odboru OF, da je po njegovi zamisli glavna naloga okrožnih NOO organizacija, vodstvo in kontrola poslovanja občinskih NOO.¹⁴ NOS je poročal 17. decembra 1943 predsedstvu SNOO, da obstajajo okrožni NOO že v briškem, tolminskem, baškem, idrijskem in kraškem okrožju, drugod pa opravljajo upravne posle OOOOF. Krajevni (občinski) NOO in NO pododbori (vaški) delujejo več ali manj po vsej Primorski, niso pa povsod izvoljeni od popolnih občinskih (vaških) zborov. V krajih pod večjo okupatorjevo kontrolo so najprej volitve v vaše NO pododbore, odborniki teh pa postavijo občinski NOO.¹⁴

3. Dne 26. decembra 1943 je pisal Kidrič v imenu CK KPS Pokrajinskemu komitetu na Primorskem obširno direktivno pismo, v katerem je med drugim poudaril tudi napačno razlikovanje NOO in odborov OF ter ustvarjanje NOO zgolj kot upravnih, odborov OF pa kot političnih organov. (Iz že omenjenih odlokov smo videli, da NOS tega striktno ni nikdar uvažal, pač pa je to uvažala praksa, to je aktivisti, ki se jim je taka dvojnost zdela še najbolj razumljiva!) Kidrič je poudaril, da so na Kočevskem zboru »namenoma naglasili *dvojni* značaj

¹¹ Fasc. 538.

¹² Fasc. 532.

¹³ Fasc. 538.

¹⁴ Fasc. 538.

enega gibanja OF, namreč značaj politično osvobodilne vseljudske organizacije slovenskega naroda in značaj narodne oblasti. Tudi najvišji organi OF imajo obojni značaj *hkrati*. Kateri značaj trenutno bolj naglašamo, je odvisno od splošne politične situacije in okoliščin okupatorjevega terorja. V ilegalnosti je brez dvoma močnejše naglašen politični značaj, v okoliščinah svobodnega, odnosno kontroliranega ozemlja pa značaj oblasti. Težišče na enem značaju pa niti v prvem niti v drugem primeru ne sme povsem izriniti drugega značaja.

Kidrič je dalje poudaril, da je treba dati enim in istim odboru obojni značaj. Če bi poleg NOO, ki bi imel zgolj značaj oblasti, osnovali še politični organ OF, bi poskušala politično vplivati na NOO dva faktorja, Partija in OF. S tem bi nastalo nasprotje med Partijo kot avantgardo in OF kot političnim gibanjem in bi bili spodmaknjeni temelji naše splošne perspektive »razvoja OF v narodno in ljudsko oblast s Partijo kot političnim vodstvom in glavo«.¹⁵

Proti »dvojnosti« se je začel oglašati tudi teren. Ne zaradi načelnih vzrokov, ki jih je zapisal Kidrič v imenu CK KPS, temveč iz zelo praktičnih. Tako je 30. decembra 1943 sporočil OOOF za Goriško, da se mu zdi potrebno odpraviti NOO in obdržati oziroma postaviti le terenske odbore OF, ker NOO »ne morejo vršiti uprave spričo vsakodnevnihi sovražnikovih izpadov«. Žato so začeli na območju OOOF Gorica NOO že odpravljati, obdržali pa bodo — enega od sestavnih delov NOO — polilegalne gospodarske komisije.¹⁶

Toda POOF je Goričane za to prijel in jim 5. januarja 1944 pisal, da ni prav, da odpravljajo NOO. Že pod Italijo — piše — smo forsirali geslo, da se moramo uveljaviti kot oblast. Toliko bolj velja to geslo danes, ko smo na velikem predelu Primorske res že oblast, organi naše oblasti pa so NOO in vaše odpravljanje teh organov je naravnost nerazumljivo! Dalje jim piše, da jim verjetno ni jasna *razlika* med organizacijo OF in NOO in da mešajo naloge enih in drugih organov in da prav zato ne vidijo potrebe, zakaj bi imeli dva organizma, ko pa eden prav tako dobro opravlja vse naloge. »Terenski odbor je organ politične organizacije, ki je odgovoren nadrejenim forumom, NOO pa je organ samouprave množic, organ, preko katerega upravljajo množice same sebe in ki je množicam odgovoren. NOO je področje predpisov, ki se morajo izpolnjevati in je razlika proti prejšnji oblasti ta, da so prej prihajali predpisi od zgoraj in so zasledovali neljudske interese, sedaj pa jih ljudstvo postavlja samo in v svojem interesu«.¹⁷

Goriški OOOF potentakem ni imel prav; pravtako pa seveda tudi ne POOF, ki je branil »dvojnost« z argumenti (samoupravnost!), ki znatno preskakujejo zavest občanov in administrativnih organov celo v letu 1966!

Končno se je 10. januarja 1944 oglasil tudi IOOF in poudaril, da ne gre posebej ustvarjati NOO kot organov oblasti in organov OF kot

¹⁵ Fasc. 532.

¹⁶ Fasc. 613.

¹⁷ Fasc. 615.

organov političnega gibanja. »Za sedanjo stopnjo OF je namreč tipično prav to, da je OF hkrati oblast in politično gibanje«. Zato so organi OF hkrati organi oblasti in političnega vodstva. Če bi na današnji stopnji razvoja ti dve lastnosti organizacijsko oddvojili, bi se morali organi oblasti prej ali slej apolitizirati in s tem birokratizirati, organi političnega gibanja pa bi se ukvarjali v najboljšem primeru zgolj z agitacijo in propagando namesto s političnim udejstvovanjem na vseh popriščih javnega življenja, torej tudi na upravnem in oblastnem. Obstajala bi tudi nevarnost, da OF izgubi svoj neogibno potreben karakter popolnoma enotnega vseljidskega osvobodilnega gibanja slovenskega naroda. Razen tega se težišče dela OF sedaj čisto premika. Na področjih ki jih kontroliramo mi, je močnejše poudarjen karakter oblasti OF, na področjih, ki jih kontrolira okupator, je močnejše poudarjen karakter političnega gibanja OF. Razumljivo pa je, da je tako prehajanje težišča z naše strani lahko »sila elastično, če združimo oba karakterja v istih organih OF«. ¹⁸

4. NOS je na seji 13. januarja 1944 predlagal Izvršnemu odboru OF svojo razpustitev, ker je pač izpolnil svojo nalogo (mobilizacija in upostavitev narodne oblasti na Primorskem). Razpust je predlagal »v želji, da da zunanjega izraza rodoljubnemu navdušenju primorskih Slovencev, ki se po zgodovinskih sklepih AVNOJ-a čutijo trdno in dokončno z ostalimi Slovenci zvezani v federativni Jugoslaviji. Primorski Slovenci želimo biti neposredno vodeni od IOOF, ki nas zastopa v Titovi vladi«. Proglas, ki so ga brzojavno poslali IOOF in podpisali takratni predsednik J. Vilfan in tajnik A. Bebler, je hitro dosegel IOOF na Kočevskem Rogu. ¹⁹

O predlaganju svojega razpusta je NOS obvestil vse primorske OOOOF 15. januarja 1943 in obenem poudaril, da je »Primorska danes dejansko in pravno (?) priključena Jugoslaviji«, pa tudi to, da je IOOF istega dne brzojavno sporočil, da je predlog o razpustu NOS sprejel in da je do nadaljnjega poveril upravne posle na Primorskem POOF. ²⁰ Med tem časom pa je NOS, oziroma POOF dobil po redni poti tudi pismo CK in okrožnico IOOF. Zato je POOF 22. januarja 1944 izdal nam že znano okrožnico o zlitju NOO in odborov OF.

Če bi se držal POOF priporočil obeh vodstvenih organov in bi stvari še dalje ne kompliciral, bi naj pustil organizacijsko stanje kakršno je bilo, od obeh vrst odborov naj bi le ponovno zahteval obojno dejavnost, pa naj je v vasi obstajal že en ali dva odbora. S tem bi se najbolj približal intencijam obeh vodilnih organov, ki sta imela vsekakor pred očmi razvoj v Ljubljanski pokrajini, kjer so po veliki italijanski ofenzivi 1942 terenski NOO samo po sebi prenehali in znova začeli — v obeh funkcijah — delovati terenski (in drugi) odbori OF in to brez vsakega dekreta.

¹⁸ Fasc. 433.

¹⁹ Fasc. 436.

²⁰ Fasc. 432.

Toda razvoj na Primorskem je bil nekoliko drugačen. Tod terenski odbori OF med okupacijo niso preraščali v organe oblasti kot to lahko na splošno trdimo za Ljubljansko pokrajino. Zato je NOS ob nenadnem nastanku velikega osvobojenega ozemlja ubral drugo pot kot IOOF 1942 na prvem osvobojenem ozemlju: volitev NOO, oktobra 1943 pa še, kjer jih ni bilo, postavitve odborov OF, ni pa nikjer zahteval strogo »dvojnost«, to je, omejeval odbore samo na upravno, oziroma politično področje. Res pa je, da so *izvoljeni* NOO začeli kazati večjo dejavnost — kar je še posebno značilno za to razdobje na Primorskem — dočim so odbori OF stali bolj ob strani in se zaradi kvalitetno slabo razvite OF spreminjali bolj v nekatrške zaprte družčine. Vzrokov za to na tem mestu — zaradi preobširnosti — ne moremo navajati.

POOF kljub direktivam CK in IOOF na »klasično« razvojno pot OF v Ljubljanski pokrajini ni mogel iti in se je zato poslužil *zlitja*. Toda to mu je že pri »zlitju« na papirju delalo zelo velike težave, pomembnejše pa je, da se razvoj oblasti OF tudi na Primorskem ni ustavil in šel mimo nam že znane okrožnice in navodil. Ko je POOF 28. januarja 1944 odgovarjal IOOF na njegovo pismo, je priznal, da se je »vprašanje pravilnosti istočasnega obstoja dvojnih organov OF že tudi za nas postavilo« in poudaril, da naj »zlitje dvojnih organov« predstavlja tudi dopolnitev razpusta NOS.²¹

²¹ Fasc. 436.

THE PEOPLE'S AUTHORITY IN SLOVENE LITTORAL DISTRICT

Summary

The author calls one's attention to the development of people's authority in Slovene Littoral district during the Struggle for National Liberation after the capitulation of Italy. In the country of Slovenia, then occupied by Italians, the first elements of people's authority were beginning to be seen in the lowest organs of Front of Liberation, in local committees of FL already in the turning of the year 1941/1942. In the region of Ljubljana (Provincia di Lubiana) these committees assumed the power, executed the election into the local committees of people's liberation (NOO), but in the face of the elected NOO they kept their primary function to gather and set in motion the struggle of Slovene nation against the occupiers. When the great Italian offensive destroyed the first freed region, the elected NOO ceased to exist, and both functions were once more taken over by the illegal local committees of FL.

In Littoral district the development after the capitulation of Italy went a different way. Regardless the fact whether the local committees already existed everywhere, they at first executed the elections into local NOO in the liberated territory, parallelly with this they established the committees of FL. The elected NOO directed the administration, the committee of FL the political affairs. CC of CPS thought that this duplicity didn't correspond to the momentary degree of the development of the struggle for national liberation and FL and tried to find in the Contry committee FL for Littoral district an original solution by fusing the two committees into one.